

O PAGINĂ DIN ISTORIA CULTURII ȘI EDUCAȚIEI ÎN ȚĂRILE ROMÂNE: AUGUST TREBONIU LAURIAN (1810–1881)

Eufrosina OTLĂCAN

eufrosinaotl@gmail.com

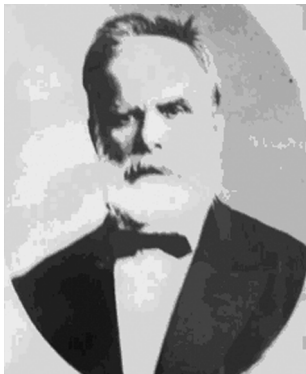
ABSTRACT: August Treboniu Laurian was a member of the Romanian Academy, an encyclopaedist who dedicated his life to the cultural flourishing of the Romanian people. Laurian was one of the leaders of the Revolution from 1848, but also linguist, erudite historian, professor, philosopher, translator, reformer of the educational system in Walachia, in Moldavia and then in Romania. This paper has three sections: 1) The studies which created the basis of an encyclopaedist. 2) A militant for the rights of Romanian people from Transylvania and a supporter of the Union from 1859. 3) A professor and a reformer of the education. In the final part, the paper presents A.T. Laurian as an “intellectual in town”, using the beautiful words of academician Mihai Drăgănescu.

KEYWORDS: August Treboniu Laurian, Romanian Academy, Revolution from 1848, erudite historian, professor, philosopher, translator, reformer of the educational system.

August Treboniu Laurian s-a născut la 17 iulie 1810 în satul Fofeldea, comuna Nacrich de lângă Sibiu. Tatăl său, preotul greco-catolic Pavel Trifan, care fusese elev al școlilor din Blaj, își latinizase numele, Trifan devenind Treboniu, iar pe fiul său botezându-l August Ioan.

Cel mai mult s-a vorbit și s-a scris despre opera de lingvist și despre exagerările latiniste ale lui August Treboniu Laurian. În această lucrare, însă, vom încerca să prezentăm, într-o formă concisă, multe alte valori ale vieții și operei acestei personalități enciclopedice, referindu-ne mai mult la aceea de profesor și reformator al învățământului românesc.

Într-o prezentare introductivă, de ansamblu, a personalității lui August Treboniu Laurian, unul dintre biografiile săi (D. Macrea, [4]) face următoarele precizări: „*El n-a fost [...] numai lingvist, ci un*

August Treboniu Laurian
(1810–1881)

cărturar de formație enciclopedică, care s-a manifestat în numeroase alte domenii: fruntaș al Revoluției de la 1848 din Transilvania, profesor, unul dintre reorganizatorii învățământului modern în Țara Românească și Moldova, întemeietor și conducător de publicații periodice, inițiator și întemeietor de instituții culturale, istoric erudit, filosof, traducător”. Însăși Istoria matematicii în România, minunata carte a lui G. Șt. Andonie, îi găsește un loc în paginile ei ([1], p. 164–166, 168).

August Treboniu Laurian a fost membru fondator al Academiei Române și președinte al înaltului for între anii 1870–1872 și 1873–1876.

În cazul oricărei personalități care își pune amprenta asupra epocii, asupra generației sale și a celor care îi vor urma, educația, ca și frământările politice și sociale, îi determină, alături de toate calitățile înăscute, viața și opera. De aceea, în mod normal, începem expunerea cu următorul subtitlu:

Studiile, baza formării unui enciclopedist

După educația primită în familie, August Treboniu Laurian urmează școala primară germană din Sibiu și gimnaziul latin din același oraș. Este ceea ce se numea *schola humanitas*, studiindu-se oratoria, latina, greaca, ungara, germana, mitologia, geografia, istoria imperiului, elemente de matematică.

Din 1831 August Treboniu Laurian își continuă studiile la Cluj, urmând timp de 2 ani facultatea de filosofie la Colegiul catolic. Disciplinele predate aici sunt numeroase. În cei doi ani, August Treboniu Laurian dă examene la: Metafizică și Etică, Matematici, Doctrină religioasă, Psihologie empirică, Logică, Trigonometrie, Geometrie practică, Minerit-geologie, Arhitectură, Fizică, Istorie universală. Exceptând examenul de Fizică, la care este notat cu „lăudabil”, la toate celelalte nota este „eminent”.

Tânărul Laurian va studia apoi la Viena, la Institutul politehnic, pregătindu-se pentru inginerie, fizică și matematici. În paralel, la Universitate, frecventează cursuri de filosofie, filologie și istorie.

Institutul politehnic îi va imprima lui Laurian convingerea fermă asupra importanței învățământului tehnic pentru economia unei țări.

În intervalul de timp petrecut la Viena, influența Școlii Ardelene și profundele sale sentimente românești, îl determină ca, în același timp cu studiile de istorie și filologie, să alcătuiască o gramatică a limbii române, scrisă în latină, cu scopul recunoașterii romanității noastre. Titlul, tradus în română, este „Încercare critică asupra originii, derivării și formei limbii românești vorbită în amândouă părțile Daciei, numită popular valahică”. Titlul în original: „*Tentamen criticum in originem derivationem et formam linguae romanae in utraque Dacia vigentis vulgo valachicae*”.

O călătorie de studii a mai făcut August Treboniu Laurian în cursul anului 1855, când, după ce fusese ridicat la rangul de agă de către domnitorul Moldovei Grigore Ghica, este delegat să-l însoțească pe Costache Negri, trimis la Viena să urmărească lucrările conferinței deschise în capitala Austriei în urma înfrângerii armatelor țariste în Crimeia. După conferință, cu consimțământul domnitorului, Laurian pleacă pentru a cerceta școlile din Germania, Franța, Anglia și Italia. În Germania, la Göttingen (T. Roșu, [5]), Academia din acest oraș i-a conferit titlul de doctor, la 20 iulie 1855. Notele de călătorie au fost publicate de Laurian în „*Gazeta de Transilvania*” și în „*Foaia pentru minte, inimă și literatură*”.

Militant pentru drepturile românilor din Transilvania, adept al Unirii de la 1859

În timpul primei perioade petrecute la București, între anii 1842 și 1848, August Treboniu Laurian este reprezentantul cel mai dinamic al transilvănenilor în Țara Românească. El sprijină cu materiale scrise revistele din Transilvania, precum „Organul luminării” de la Blaj (director Timotei Cipariu) sau „Gazeta de Transilvania” a lui Gheorghe Barițiu. Laurian asigură difuzarea la București a cărților tipărite în Transilvania. Tot el transmite propuneri pentru formularea cererilor revoluționare ale românilor de peste Carpați. Reluăm câteva formulări: 1) Independență națională; românii să figureze cu numele lor, să-și aibă reprezentanții lor, să se servească de limba lor în toate „trebile lor”. 2) Independență religioasă, românii să-și aibă religiunea lor română, fără desbinare în uniți și neuniți (așa numita unire cu ungurii catolici să se desființeze); toți românii să fie numai o lege românească.

3) Restabilirea Mitropoliei române de Transilvania, episcopi români. 4) Școli românești în toate satele și orașele, din fonduri alodiale. 5) Organizare militară proprie a românilor. 6) Ștergerea iobăgismului, fără despăgubiri.

În anul 1848 îl regăsim pe Laurian în Transilvania, participând la marile evenimente revoluționare, precum marea adunare (cca 60.000 de oameni, cam 10.000 erau moți aduși de Avram Iancu) de la Blaj din 2/14 mai, unde mai veniseră români și de peste Carpați, printre ei Alecu Russo, Vasile Alecsandri, Costache Negri. Aici își ține marele discurs Simion Bărnuțiu, condamnând orice încercare de unire a Transilvaniei cu Ungaria. Și Laurian ia cuvântul, el fiind coautor al Moțiunii și Petiției. Acestea vor fi citite a doua zi pe „Câmpul libertății” și urmează a fi prezentate împăratului la Viena și dietei maghiare de la Cluj. Un Comitet permanent urma să funcționeze la Sibiu. August Treboniu Laurian este ales între cei 30 membri ai delegației pentru Viena. Doar că niciunul din cele 16 puncte nu va fi aprobat, din contra, împăratul consfințește unirea Transilvaniei cu Ungaria, iar guvernatorul de la Cluj desființează comitetul permanent. August Treboniu Laurian însuși fusese arestat, dar eliberat după 8 zile, grație protestelor a 8000 de țărani din jurul Sibiului, mobilizați de Simion Bărnuțiu și de tatăl lui Laurian. Sub această presiune, o reacție favorabilă eliberării au avut-o generalii austrieci de la Sibiu și consulul Austriei la București.

Vestea unei victorii a revoluției de la București îl readuce pe Laurian aici, fiind un apropiat al lui Nicolae Bălcescu și având convingerea că aici trebuie să fie centrul revoluției. Către Bălcescu, Laurian își exprima opiniile legate de actele politice necesare, precum împrumutarea țăranilor (cu cel puțin 3 ha) formarea gărzii naționale, dreptul la vot pentru toți. Și, spirit clarvăzător, cerea realizarea unui congres general al tuturor românilor. Cu o astfel de gândire de mare profunzime și capacitate anticipativă, August Treboniu Laurian se va găsi mereu în tabăra unioniștilor, chiar și în momentele în care atitudinea sa fermă îi va fi dezavantajoasă pentru activitatea sa predilectă, cea din învățământ.

În 1867, proclamarea dualismului austro-ungar, care atașa Transilvania Ungariei, declanșează o nouă ofensivă de oprinare și deznaționalizare. Împotriva acestei stări de lucruri, ia ființă și la București societatea patriotică a românilor de pretutindeni, intitulată *Transilvania*, președinte fiind Alexandru Papiu Ilarian, președinte de

onoare August Treboniu Laurian, care, după moartea lui Ilarian, în 1877, devine președinte activ. Îndemnul lui Laurian, chiar la înființarea societății, a fost: „Să ne facem sacra datorie sub toate împrejurările. Vor veni și alte timpuri” ([6], p. 203). Societatea, ajunsă după un singur an la 1247 membri, acordă burse pentru studenți, instituind și o bursă specială „Alexandru Papiu Ilarian”, dar și sprijin material pentru tinerii ardeleni care urmează o meserie. Până în 1918 societatea „Transilvania” contribuie la formarea a peste 1000 de meseriași români, reprezentând toate meseriile, dând astfel un impuls puternic vieții economice transilvănene. Peste 200 de studenți sunt sprijiniți să studieze în străinătate. Printre ei, nume cu rezonanță până azi: Victor Babeș, Iuliu Hațieganu, Ioan Scurtu, Ioan Lupaș, Onisifor Ghibu, Octavian Goga.

Profesor și reformator al învățământului

August Treboniu Laurian este o personalitate complexă, activă simultan pe multiple domenii, greu de făcut o parcurgere liniară a biografiei sale. Latura de profesor și reformator al școlii îi este chiar și lui cea mai dragă. Prezentarea acestei laturi are importanță chiar și în condițiile prin care școala românească trece în zilele noastre. De aceea ne-am și propus să zăbovim mai mult pe prezentarea sa.

În timpul primei sale șederi la București, între anii 1842 și 1848, August Treboniu Laurian este profesor de filosofie la Colegiul Sfântul Sava, unde rămâne titular până la reîntoarcerea sa în Transilvania, pentru a se implica direct în conducerea activităților revoluționare de acolo.

La sfârșitul anului școlar 1846–1847, profesorul Laurian răspunde solicitării de a merge revizor școlar peste județele Vlașca, Ialomița, Brăila, Râmnicul Sărat, Buzău și Prahova. Funcția privea în deosebi religia și supunerea față de autoritatea de stat, dar Laurian insistă în constatările sale asupra stării deplorabile a școlilor de la sate, lipsei manualelor, situației materiale precare a învățătorilor. Peste câțiva ani va face cunoștință cu o situație similară în Moldova.

Vom face și câteva observații de ordin general pentru istoria școlii la români. Această istorie ne arată că, din păcate, deși organizarea învățământului a început foarte târziu față de a celui din vestul Europei, progresul său nici nu s-a înscris mereu pe o linie ascendentă. Sunt multe exemple în care progresul a fost frânat de factori politici,

de multe ori interni. Prezentăm doar câteva cazuri. Astfel, în Țara Românească, Ion Eliade Rădulescu reușise, cu multă dăruire, să continue activitatea școlii de la Sfântul Sava, înființată de Gheorghe Lazăr, și impusese ridicarea acestei școli la rangul de colegiu. În 1825 i se încredințase lui Eufrosin Poteca (1786–1859), venit de la studii din Occident, cursul de filosofie și funcția de director al școlii. Dar în 1832 Poteca este îndepărtat de la conducere și surghiunit din cauza ideilor reformiste, înaintate, pentru progres social și trimis egumen la mănăstirea Gura Motrului. Consecvent ideilor sale patriotice, Poteca va lăsa prin testament averea pentru ajutorarea prin burse a elevilor săraci. Marele nostru matematician Gheorghe Țițeica a fost bursier la Craiova din acest fond. Peste un timp, în 1847, Colegiului Sf. Sava i se va hotărî desființarea chiar de către domnitorul țării, Gheorghe Bibescu, care-l va înlocui cu Colegiul francez. Mai amintim tot din Țara Românească, ideea ministrului învățământului Christian Tell, de desființare a școlilor normale, idee care, din fericire, nu a fost pusă în aplicare datorită opoziției ferme a Societății pentru învățătura poporului român, al cărui președinte era Petrache Poenaru, director la Colegiul Sf. Sava între 1832 și 1847, profesorul de matematici al colegiului.

Și tot în această ordine de idei, o reformă din februarie 1847 redusese școlile naționale, atât în Țara Românească cât și în Moldova, doar la școala primară, desființând gimnaziile și facultățile ([6], p. 142).

În cadrul acestei lucrări am putut prezenta doar câteva exemple care denotă faptul că în învățământul românesc mereu trebuia luat totul de la început.

Revenind la 1848, guvernul provizoriu instalat de revoluție la București, avându-l ministru pe Bălcescu, emite un decret prin care profesorii August Treboniu Laurian și Vasile Maiorescu (tatăl lui Titu Maiorescu) să se reîntoarcă la posturile de profesori. Înfrângerea revoluției, intrarea trupelor turcești, arestarea guvernului provizoriu, îi împrăștie apoi pe capii revoluției.

Pe August Treboniu Laurian îl vom găsi între 1849 și 1852 la Viena, unde desfășoară o intensă activitate științifică. Unele realizări ale sale din această perioadă vor fi amintite în lucrare, ceva mai jos.

Între 1852 și 1859 Laurian se află la post în Moldova, desfășurând cu abnegație munca de reorganizare a învățământului. Starea generală în școli, prezentată de inspectorul școlar demisionar, Gheorghe Seulescu,

era dezastruoasă. În aceste condiții domnitorul Grigore Ghica îl cheamă de la Viena pe August Treboniu Laurian și îl numește inspector general, la 9 ianuarie 1852. În această calitate, după analiza rezultatelor examenelor de la sfârșitul anului școlar, Laurian prezintă domnitorului raportul cu constatările și propunerile sale de reorganizare. Dintre constatările lui Laurian consemnăm: lipsa disciplinei școlare, profesori neautorizați, lipsa metodei la cele mai multe materii de învățământ, neconcordanță cu vârsta și inteligența copiilor, lipsa manualelor, iar cele existente prea scumpe, peste puterea de cumpărare a elevilor săraci. Se mai adaugă situația dezastruoasă a celor mai multe localuri școlare, în special la sate. Propunerile lui Laurian privesc programe adecvate pentru clasele primare și gimnaziale, proporția disciplinelor predate, întocmirea de manuale și tipărirea lor la prețuri accesibile tuturor școlărilor, manualele traduse să fie adaptate învățământului și culturii din țară, supravegherea examenelor. Sistemul propus era de tip prusac, a cărui seriozitate și eficiență le cunoscuse August Treboniu Laurian.

Domnitorul Grigore Ghica poruncește Departamentului învățăturilor publice să se ia măsuri pentru punerea în aplicare a propunerilor inspectorului general. Ca urmare, se alege un Consiliu școlar, al cărui director de drept era inspectorul general. Pentru remedierea situației semnalate în memoriul lui Laurian s-a format o comisie din cele mai reprezentative personalități moldovene. În afara membrilor Consiliului școlar, au mai fost chemați să-și dea concursul la elaborarea noilor manuale nume sonore, chiar și astăzi, în istoria culturii noastre: George Asachi, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri. Sufletul comisiei a fost, totuși, August Treboniu Laurian, care a impus spiritul de exigență. El a fost însărcinat și cu aplicarea hotărârilor luate.

Pentru actualitatea cerinței de a se alcătui manuale adecvate, cităm îndemnul făcut de Kogălniceanu și Alecsandri: „Mai nimerit ar fi ca literatura noastră școlastică să se mulțumească cu o carte ce se poate considera originală, decât cu o simplă traducere”. Laurian a trecut la revizuirea programelor pentru școlile primare și gimnaziale, stabilind numărul necesar de profesori, sarcinile fiecăruia, lucrările, orarul.

Cert este că aceste puneri la punct afectau numeroși profesori necalificați și necorespunzători activității la clasă. Inspecțiile școlare pe care le efectuează în anii 1852 și 1853, exigența lui Laurian în a organiza pe baze corecte învățământul care să asigure creșterea generațiilor noi în spiritual disciplinei și dragostei de știință și cultură, trezesc

animozități chiar în rândul profesorilor. Decețiile pe care le suferă din partea acestora, dar și conjunctura politică, intrigile și înverșunările politice, mai ales ale non-unioniștilor, îl vor face pe August Treboniu Laurian să se retragă din funcția de inspector general.

Prin demisia aprobată de caimacamul Nicolae Conache-Vogoride la 1 februarie 1858, August Treboniu Laurian pune capăt activității sale didactice în Moldova. Triumfaseră cei care se opuseseră disciplinei și progresului actului de învățământ, iar invidia își spusese cuvântul. „Pentru Laurian, adevărat om de școală, nici o funcție nu echivala însă – ca posibilități de influențare a progresului național – pe aceea de profesor și mai ales, în cazul lui, de coordonator al sistemului de învățământ” – este aprecierea biografilor săi ([6], p. 171). E interesant de subliniat că în urma plecării lui Laurian, șeful Departamentului învățăturilor publice, cneazul Dimitrie Cantacuzino, dând glas și dorință caimacamului, conchide că: „nechibzuita purtare a unor profesori este pildă de indisciplină și pentru elevi” și recomandă profesorilor „să se ferească de orice amestec ce nu privește învățătura și cu atât mai mult de a propaga duhul de partidă sau idei subversive” ([6], p. 172).

Părăsind Iașul, August Treboniu Laurian se va reîntoarce la București. Unirea Principatelor îi va deschide un nou drum în învățământ, ca profesor, dar și ca reformator al sistemului școlar. La 22 iunie 1859 este numit profesor de limbă și literatură latină la clasele superioare ale Colegiului „Sf. Sava”, considerat acum Academie. Cu ceva timp înainte fusese numit membru al Eforiei școlaelor. Acest for de învățământ înființează revista „*Instrucțiunea publică*”, în programul publicației intrând articole și studii asupra învățământului, literaturii, științelor, agriculturii, economiei domestice, precum și actele și dispozițiile Eforiei. Aceasta a fost prima revistă înființată la București, destinată dezbaterii problemelor învățământului. Ea va fi trimisă tuturor școlilor primare din Principatele Unite. Redactor a fost numit, la 28 octombrie 1859, August Treboniu Laurian. Între altele, Laurian cerea să se creeze o autoritate superioară independentă de fluctuațiile politice, care să conducă întreg învățământul. Propunea înființarea de școli normale pentru învățători, o pregătire pedagogică corespunzătoare și, foarte important, organizarea învățământului tehnic. Acest deziderat se și realizează, la 1 octombrie 1864 se publică decretul de înființare a numitei „Școli de punți și șosele, de mine și arhitectură”, studenții admiși aici având bursă (200 lei lunar).

Între anii 1859 și 1863 Laurian funcționează și ca director al Bibliotecii Naționale din București, Eforia specificând că: „locul de bibliotecar cere cunoștințele speciale ale unei persoane poliglote și bibliofile” ([6], p. 186). Într-un raport pe care Laurian îl adresa ceva mai târziu ministerului de resort, Laurian făcea observația că biblioteca, suficient de bine înzestrată la literatură și istorie, era total lipsită de cărți de medicină și științele naturale, că avea o înapoiere de cel puțin 30 de ani față de situația europeană în domeniu.

Cum în martie 1862 Consiliul superior al Instrucțiunii publice înlocuia în Principatele Unite Eforia Școalelor din București și Consiliul școlar de la Iași, August Treboniu Laurian este numit membru al Consiliului. Aici va contribui la elaborarea „Legii asupra instrucțiunii publice”, apărută la 25 noiembrie 1864.

Pentru nevoia de a avea profesori gimnaziali și ingineri, se înființează Școala superioară de litere și Școala superioară de științe. La cea dintâi, Laurian este numit profesor de istoria literaturii clasice (latină și greacă) și director. Adăugându-se și Facultatea de drept, vom avea 3 facultăți cuprinse sub numele de Universitatea din București, la 4 iulie 1864. August Treboniu Laurian este numit decan al Facultății de litere.

Rolul deosebit pe care August Treboniu Laurian l-a avut în progresul educației școlare este evidențiat și de articolele pe care le-a publicat în revista „*Instrucțiunea publică*”, apărută dela 1 noiembrie 1859 până în iulie 1861. Aproape toate cele 19 numere ale revistei sunt scrise de Laurian. Sunt patru domenii ocupate de articolele lui August Treboniu Laurian: domeniul teoriei învățământului, cel al documentelor istorico-filologice, domeniul literaturii și filosofiei și cel al cronologiei și astronomiei. Articolele lui Laurian sunt o „Rară demonstrație de erudiție. Pentru prima dată la noi se pun în circulație, prin tipar, masiv și sistematic, nume, idei și valori din cultura clasică greco-latină” ([2]). Legat de necesara reformă a educației, exemplificăm cu câteva titluri de articole: „Despre organizarea instrucțiunii publice”, „Despre instrucțiunea publică”, „Prepararea învățătorilor prin școalele comunale”, „Școala tehnică”. Dar ținta tuturor articolelor lui Laurian, cuprinzând o arie atât de largă de cunoștințe, trebuia să aibă un impact cât mai larg asupra educației naționale.

Cum erau lecțiile profesorului Laurian? Despre acestea scrie un fost elev al său (ziarul „Războiul” nr. 1306 din 1881): „Erudit și

cunoscător adânc al antichității, avea o facilitate în expresiune, o simplitate în expunere, care izbea de admirațiune. Cu un gest deosebit știa să înflorească cursurile sale cu tot felul de anecdote, luate din viața particulară, cu un sfat părintesc și cu vederi pline de răspundere” ([6], p. 197).

Tot de îndeplinirea funcției sale de profesor se leagă aceea de autor de manuale, atât pentru învățământul universitar cât și pentru cel preuniversitar. August Treboniu Laurian este autorul celor trei volume de „*Istoria Românilor*”, apărute în 1853. Timp de trei decenii acest manual a circulat, fiind reeditat. Ne-am oprit mai întâi la acest titlu, pentru a sublinia ceea ce au scris biografii săi ([6], p. 215): „Ca și pentru M. Kogălniceanu și N. Bălcescu, istoria reprezenta și pentru Laurian un mijloc de educație națională și de acțiune politică patriotică”. În manualele sale de istorie ca și în cele de geografie, Laurian a reflectat viața tuturor ținuturilor românești.

Este impresionantă grija și perseverența cu care acest om, cu o erudiție rar întâlnită la noi în acele vremuri, profesor și decan în Universitate, se preocupă de școlile primare, care, de fapt, stau la baza structurii sistemului de învățământ. Ca vicepreședinte al Consiliului permanent al instrucției, prim rang după cel de ministru, îl găsim participând la solemnitatea distribuirii premiilor la sfârșitul anului școlar 1864–1865 și lansând opinia sa că „învățătura primară era încă un deziderat, a cărui realizare depindea de înzestrarea școlilor cu localuri spațioase, recrutarea unor învățători bine pregătiți în școli pedagogice speciale, precum și de tipărirea unor cărți didactice adecvate trebuințelor. Cărțile și învățătorii – iată cei doi factori de înaintare ai școlii primare” ([6], p. 190).

Opinia sa este concretizată și în manualele pe care Laurian însuși le scrie.

În 1859 la București, Laurian publică „*Elemente de istoria românilor pentru clasele primare*”, apoi „*Istoria românilor pentru gimnaziu*” în 1861, urmează „*Geografia modernă a Daciei*”, „*Geografia Țărilor Române pentru școlile primare*”. Cartea pentru care Laurian este amintit și de „*Istoria matematicii în România*” este manualul „*Elemente de cosmografie pentru clasile primare*”, publicat în 1859, reeditat cu adăugiri în 1860, 1861, 1867 și 1869 ([1], p. 164). Cosmografie era numele dat, la acea vreme, astronomiei.

Tot pentru uz școlar Laurian alcătuiește și publică „*Charta Daciei moderne*” la 1867, despre care N. Iorga spune că este “splendid lucrată”, iar, la 1868 „*Atlas geografic*”. „Manualele lui Laurian au acoperit nu numai un gol în literatura didactică a timpului, ci au contribuit la orientarea conștiinței naționale”. S-au caracterizat prin stil concis, precizie științifică, logică impecabilă.

August Treboniu Laurian a avut 14 ani de carieră universitară, 1864–1878, profesor și decan la Facultatea de litere și filosofie a Universității din București. Lucrând la opera sa capitală, „*Dicționarul limbii române*”, nu și-a tipărit cursurile. În schimb, lecțiile sale la Sf. Sava și la Școala superioară de litere pot fi regăsite în articolele despre literatura latină, publicate în *Instrucțiunea publică*. De asemenea, pentru susținerea cursurilor de filosofie, August Treboniu Laurian a tradus două manuale de filosofie, unul francez, celălalt german. Cel francez se intitulează „Manual de filosofie lucrat după programa Universității de la Paris, 1840, de A. Delavigne”, publicat la București în 1846, cel german se numește „Manual de filosofie și literatură filosofică” de W. Trang, Krug, București 1847. Dar acestea nu sunt singurele manuale pe care le-a tradus Laurian. O problemă dificilă pe care trebuia să o rezolve era terminologia științifică în limba română. O serie de termeni științifici se vor încetățeni în românește în forma propusă de Laurian.

August Treboniu Laurian a fost un remarcabil cercetător și om de știință. Domeniile sale de investigare au fost: lingvistica, istoria, arheologia, etnografia, economia, pedagogia.

Începutul și încheierea operei științifice au loc pe tărâmul lingvisticii: de la *Tentamen*, scris la Viena în 1839, despre care N. Iorga scria în 1909 că este “cel dintâi studiu mai întins al limbii noastre ca fonetică, etimologie și sinteză”, și până la „*Dicționarul limbii române*”, niciodată pe Laurian nu l-a părăsit preocuparea de a da nației, dar și științei universale, comoara limbii române. Dicționarul Laurian-Massim „reprezintă o dată importantă în istoria lingvisticii naționale” (Mircea Seche, citat în [6]). Acest dicționar, care conține 50.000 de cuvinte, a fost utilizat pe scară largă la elaborarea următoarelor dicționare ale limbii române.

În arheologie, August Treboniu Laurian a elaborat studiul „*Istriana*”, care cuprindea descoperirile sale făcute în cercetarea unor vestigii la Nord și la Sud de Dunăre. Despre „*Istriana*” tot Iorga spune

că este cel dintâi studiu „serios de arheologie românească, punctul de plecare al epigrafiei noastre, Laurian putând fi considerat întemeietorul acesteia”.

În istorie, revista *Magazin istoric pentru Dacia*, înființată în 1845 în asociere cu N. Bălcescu, avea ca scop nu doar de a educa spiritul patriotic, dar și de a strânge documente naționale și de a publica opinii ale străinilor despre ținuturile românești. Între 1849 și 1851, Laurian publică în 3 volume, în limba germană, *Die Romänen Österreichischen Monarchie* (Românii în monarhia austriacă) care este cea mai bogată culegere de documente cu privire la revoluția de la 1848 din Transilvania.

Laurian face investigații în istoria economiei, o parte a studiului „*Cercetări economice*”, apărut la Brașov în 1852, este consacrată imperiului roman și vechii Dacii, o altă parte istoriei moderne a economiei europene.

Laurian are o operă vastă și prezentarea acesteia nu ar putea fi cuprinsă aici.

Activitatea remarcabilă, de mare întindere și profunzime pe tărâmul științei, culturii, educației, îl impune pe Laurian în poziția de secretar general al Societății Academice Române, ales pe 31 august 1867. Între anii 1870–1872 și 1873–1876 August Treboniu Laurian este președintele Academiei Române.

Intellectual în cetate

August Treboniu Laurian se stinge din viață la 26 februarie 1881. La înmormântarea sa, Carol Davilla spunea: „*Țara a pierdut pe cel mai eminent învățător [...] el pretutindeni a fost apostol al românismului, al unirii naționale [...] generațiile viitoare vor realiza ideile și aspirațiile sale*” ([6], p. 258).

Încheiem folosind o expresie a regretatului academician Mihai Drăgănescu. August Treboniu Laurian a fost un „*intellectual în cetate*”, înțelegând prin aceasta pe cel a cărui înțelepciune filosofică îl încurajează să gândească despre adevăr și bine în condițiile realităților date și să spună gândul său despre viața cetății și despre ființa poporului din care face parte ([3], p. 60)

Bibliografie

- [1] Andonie, Șt. G., *Istoria matematicii în România*, Editura Științifică, București, 1965.
- [2] Chindriș, I., *Publicistica științifică a lui August Treboniu Laurian*, în Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj, XXII, 1979, p. 179–201.
- [3] Drăgănescu, M., *Spiritualitate, informație, materie*, Editura Academiei RSR, 1988.
- [4] Macrea, D., *August Treboniu Laurian*, în Cercetări de lingvistică, XII, 2, iul-dec, 1967.
- [5] Roșu, T., *Diploma de doctorat a lui August Treboniu Laurian*, <http://istorie.uab.ro>
- [6] Popescu Teiușan, I., Netea, V., *August Treboniu Laurian. Viața și activitatea sa*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970.